

Kuzhda, T., Halushchak, M. & Halushchak, O. (2021) Formy ta mekhanizmy demokratii uchasti [Forms and mechanisms of participatory democracy]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 24, no. 1, pp. 15-25. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ktimdu.pdf>

ФОРМИ ТА МЕХАНІЗМИ ДЕМОКРАТІЇ УЧАСТІ

Тетяна Кужда

Михайло Галушчак

Ольга Галушчак

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

вул. Руська, 56, м. Тернопіль, Україна, 46001

e-mail: uliana-uliana8@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5962-0795>

e-mail: halushchakmp@gmail.com

e-mail: halushchak@gmail.com

Анотація: Формування, нормативно-правове закріплення, практичне використання форм та механізмів демократії участі в Україні є найважливішими аспектами ефективної владно-громадської взаємодії, успішного розвитку інститутів громадянського суспільства, громади та держави зокрема. З'ясовано, що ефективність застосування механізмів демократії участі залежить від законодавчої бази, готовності влади до співпраці, а також компетентності та готовності до діалогу з владою громадських активістів і належного розвитку інститутів громадянського суспільства, що займаються питаннями демократизації і розвитку українського суспільства. В статті доповнено та розширено рівні громадянсько-владної взаємодії, серед яких виокремлено, крім інформаційного, інформаційно-консультативного, взаємної участі, ще й постійний діалог та взаємну участь, громадський контроль та е-демократію. Охарактеризовано механізми демократії участі, такі як звернення громадян, електронні петиції, громадські слухання, збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, місцевий референдум, консультативно-дорадчі органи, органи самоорганізації населення, громадські обговорення та громадська експертиза; вказано на їхнє розмежування за порядком їхнього підготовки, проведення і правових наслідків. Визначено роль механізмів участі громадян у бюджетному процесі; виокремлено бюджет участі як інструмент кращого розуміння громадою місцевого бюджету та формування власних проектів. З'ясовано переваги практичного застосування механізмів демократії участі для громадянської і влади, зокрема посилення рівня взаємного діалогу, підвищення його ефективності та реагування влади на проблеми громадянської; зростання довіри громадян до влади; покращення іміджу влади за рахунок реалізації принципів прозорості, відкритості та залучення; врахування суб'єктами владних повноважень рекомендацій громадянської в рамках певних процедур.

Ключові слова: демократія участі, громадський контроль, суб'єкт владних повноважень, громадянська, правові наслідки.

Article history:

Received: April, 2021

1st Revision: April, 2021

Accepted: May, 2021

JEL classification:

H11

UDC:

323.21

DOI:

<https://doi.org/10.33108/sepd2021.01.015>

Кужда Т. Форми та механізми демократії участі [Електронний ресурс] / Тетяна Кужда, Михайло Галушчак, Ольга Галушчак // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2021. — Вип. 1 (24). — С. 15-25. — Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ktimdu.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

Реформа децентралізації та адміністративно-правового устрою в Україні змістила центр фінансової, політичної та адміністративної відповідальності до місцевих інститутів влади і громади, тому питання залучення та участі громадськості стали фундаментальними принципами у сприянні місцевому управлінню. Демократія участі забезпечує практичними інструментами впливу громадськості на владні рішення, а їх правильне і системне використання є одним із найважливіших чинників успішного розвитку як на рівні громади, так і на рівні держави. З огляду на це, особливої уваги потребує виокремлення рівнів владно-громадської взаємодії, роз'яснення механізмів демократії участі з точки зору порядку їхнього підготовки, проведення та правових наслідків, ролі механізмів участі громадськості у бюджетному процесі, а також з'ясування вигод від такої громадської взаємодії.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Висвітленню сутності громадянського суспільства та участі громадськості присвячена значна кількість наукових досліджень. У вітчизняній науці визначено основні механізми забезпечення формування громадянського суспільства, стратегічні пріоритети публічної політики сприяння розвитку громадянського суспільства, досліджено форми і тенденції розвитку політичних практик участі громадян України (Дзвінчук Д. І., Гук А. А., Олуйко В. М. та ін.). Також, значний науковий інтерес становить електронна демократія як одна із визначальних умов ефективного реформування державних інституцій, публічної влади, розвитку процесів демократизації в умовах інформаційного суспільства (Грицяк Н. В., Соловйов С. Г., Панцир С. І., Когут А. М. та ін.). Слід також згадати, що існує ряд наукових праць, які активно розвивають тему корпоративного громадянства та демократії участі для залучення громадян України до демократичних перетворень у державі (Рудакевич М. І., Кузьменко В. М.).

3. Невирішені раніше частини загальної проблеми.

Незважаючи на масштаби наукових розробок та досліджень відзначених питань, актуальними є деталізація рівнів владно-громадської взаємодії, механізмів демократії участі з точки зору правових наслідків та порядку проведення, а також систематизація двосторонніх вигод від такої владно-громадської взаємодії.

4. Постановка завдання.

Метою статті є розширити та доповнити рівні громадсько-владної взаємодії, виокремити інформаційний, інформаційно-консультативний, взаємної участі, постійний діалог та взаємну участь, громадський контроль та е-демократію; охарактеризувати механізми демократії участі, виявити переваги застосування механізмів демократії участі для громадськості і влади зокрема.

5. Виклад основного матеріалу.

Під демократією участі розуміють такий вид демократії, який забезпечує і гарантує безпосередню участь громадськості, членів територіальної громади в управлінні громадою або громадян в управлінні державою, тобто у процесах підготовки, ухвалення, реалізації та контролювання управлінських рішень. Основною характерною рисою демократії участі є безпосередня участь громадянина в суспільних процесах, в управлінні громадою через певні механізми участі [1].

Зважаючи на це, можна вказати на існування чіткої межі між демократією участі

та представницькою демократією, коли громадяни, приймаючи участь у виборах, делегують повноваження особі чи органу здійснювати управління від їх імені. Виникнення та розвиток різноманітних механізмів демократії участі фактично є доповненням механізмів представницької демократії задля кращого врахування інтересів кожного громадянина. А це, в свою чергу, зумовлює необхідність збалансованого поєднання цих двох видів демократичних механізмів.

Існують об'єктивні причини прагнення громадян до участі у суспільних процесах, в управлінні громадою, державою, а саме наявність власних і спільних інтересів громадян, які викликають бажання впливати на владу через відповідні механізми участі. До того ж, сама природа місцевого самоврядування передбачає участь членів громади в управлінні, у розв'язанні місцевих проблем, контролюванні результатів діяльності [2].

Механізми представницької демократії є стандартними та основними, однак вони не можуть повною мірою забезпечити інтереси громади, кожного її члена. Це зумовлено, в першу чергу, тим, що вплив громадян на владу через механізм виборів є непостійним, а періодичним, тому у період між виборами можливості такого впливу суттєво обмежені [1].

У зв'язку з цим особливого значення набуває демократія участі на місцевому рівні, на рівні громади, а практичним її виявом є участь громадян у місцевому самоврядуванні. Ефективність застосування механізмів місцевої демократії залежить від законодавчої бази, готовності влади до співпраці, а також компетентності та готовності до діалогу з владою громадських активістів і належного розвитку інститутів громадянського суспільства, що займаються питаннями демократизації й розвитку українського суспільства.

Загалом, в науковій літературі виокремлюють три основні рівні взаємодії влади з громадськістю: інформування, консультування та активна участь [1].

Інформування передбачає односторонній процес надання інформації громадськості, зацікавленим групам без урахування сприйняття та думки громадськості щодо предмету інформування. Інформування – це ще не участь, однак воно має важливе значення для формування інших рівнів взаємодії [1].

Консультування передбачає процес вироблення і реалізації управлінських рішень влади та її політики на основі проведення консультацій з громадськістю. Цей процес може мати також односторонній характер, який проявляється у самостійному визначенні владою предмету консультування з громадськістю, врахуванні таких пропозицій на власний розсуд і на цій основі узаконені владних рішень. Консультування у цьому випадку може виступати як взаємодія із частковою участю у випадку, коли владні органи враховують рекомендації та поради громадськості [2].

Залучення передбачає власну ініціативу та участь громадськості у процесах вироблення і реалізації публічної політики, а також в її експертизі, моніторингу та оцінюванні. Цей тип взаємодії має двосторонній характер, оскільки рекомендації громадськості розглядаються та враховуються владою в рамках певних процедур. Наявність чітко визначених процедур є основою ефективного зворотного зв'язку та реального врахування позиції громадськості [3].

Аналізування закордонних літературних джерел дало змогу виокремити такі рівні владно-громадської взаємодії як: маніпулювання, терапія, інформування, консультування, врівноваження, партнерство, делеговані повноваження та громадський контроль. На перших двох рівнях про участь не йдеться, для наступних трьох рівнів характерна удавана участь, тоді як останні три рівні – активна участь [5].

Серед рівнів владно-громадської взаємодії виокремлено, крім інформаційного, інформаційно-консультативного, взаємної участі, ще і постійний діалог та взаємну участь, громадський контроль та е-демократію, характеристики яких наведено на рис. 1.

Рис. 1. Рівні владно-громадської взаємодії

Механізми демократії участі – це сукупність, визначених нормативно-правовими документами, методів та інструментів впливу громадськості на діяльність влади та прийняття владних рішень, контролювання і моніторингу їхньої діяльності, посилення рівня залучення, діалогу та реагування влади. Розглянемо головні механізми демократії участі, визначені чинним законодавством України.

Звернення громадян (закон України “Про звернення громадян”, ст. 3) здійснюється у письмовій формі із зазначенням зауважень (пропозицій), заяв (клопотань), скарг громадян. Пропозиція (зауваження) – форма звернення громадян, у

якій вказується рекомендація, порада щодо діяльності органів влади, а також позиція щодо врегулювання суспільних відносин та напрямки покращення умов життя громадян. Заява (клопотання) – форма звернення із проханням про визнання та забезпечення прав і свобод громадян, визначених чинним законодавством, а також висловлення думки щодо поліпшення діяльності органів влади. У скарзі висловлюється звернення громадян щодо поновлення їхніх прав та захисту законних інтересів, порушених рішеннями, діями чи бездіяльністю владних органів та інших суб'єктів владних повноважень [11].

Електронна петиція (закон України “Про звернення громадян”, ст. 23-1) відноситься до інструментів електронної демократії і є колективним зверненням в електронній формі до суб'єкту владних повноважень у вигляді скарги або пропозиції. В свою чергу, суб'єкт владних повноважень має публічно висловити свою позицію стосовно згоди чи незгоди з інформацією петиції, поінформувати про аргументи у разі незгоди та організувати спільну роботу з розроблення та втілення плану реалізації петиції у разі згоди. Кожен громадянин може створити електронну петицію, описати суть звернення у відповідному розділі на веб-сайті органу влади та розпочати процес збору підписів. Електронна петиція, яка набрала встановлену кількість підписів, підлягає обов'язковому розгляду органом влади, тобто виноситься на розгляд сесії місцевої ради у першочерговому порядку [11].

Громадські слухання (закон України “Про місцеве самоврядування”, ст. 13) – це організовані зустрічі громадськості (членів громади) з суб'єктами владних повноважень (депутатами та посадовими особами місцевої ради) з метою порушення актуальних питань, що належать до компетенції місцевого самоврядування, ознайомлення з позицією місцевої влади з цих питань та надання пропозицій і зауважень. Такі слухання доцільно проводити тоді, коли місцева влада прагне уникнути соціального напруження чи конфлікту з громадськістю щодо прийняття владних рішень, а також дізнатися позицію громадськості щодо вибору оптимального альтернативного рішення для вирішення місцевих питань. Правовими наслідками громадських слухань є те, що висновки й пропозиції рада повинна розглянути, однак не зобов'язана їх враховувати або ухвалювати відповідні рішення [12].

Збори громадян за місцем проживання (закон України “Про місцеве самоврядування”, ст. 8) як форму безпосередньої участі громадян (членів громади) у вирішенні питань місцевого значення доцільно використовувати тоді, коли громада або її частина має проблему, для вирішення якої потрібно домовитися або спонукати владу до врахування колективного рішення. Такі збори громадян відрізняються від громадських слухань, оскільки мають різний порядок підготовки, проведення та правові наслідки. Правовими наслідками є урахування рішень таких зборів посадовими особами місцевого самоврядування повинні у своїй діяльності, однак способи врахування можуть бути різними і не обов'язково можуть супроводжуватися ухваленням владних рішень [12].

Місцеві ініціативи (закон України “Про місцеве самоврядування”, ст. 9) як механізм демократії участі дозволяє ініціативній групі самостійно готувати проект рішення місцевої ради з певного питання і подавати його у визначеному порядку на розгляд органу місцевого самоврядування. Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, передбачає обов'язковий розгляд на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи. Правовими наслідками тут є обов'язковий розгляд проекту рішення органом місцевого самоврядування на відкритому засіданні за участю ініціаторів, ухвалення рішення щодо місцевої ініціативи [12].

Місцевий референдум (закон України “Про місцеве самоврядування”, ст. 7, ч.1, Конституція України) як механізм демократії участі визначає право громадськості безпосередньо брати участь в ухваленні рішень шляхом прямого волевиявлення

(голосування). На місцевий референдум можуть бути винесені будь-які питання, що належать до компетенції місцевого самоврядування. Рішення, що були ухвалені на місцевому референдумі, є обов'язковими до виконання на всій території громади. Ініціювати проведення місцевого референдуму можуть голова громади, депутати місцевої ради, або громадяни шляхом збору підписів. На місцевому референдумі можна не тільки ухвалити рішення прямої дії з будь-якого питання, яке належить до відання органу місцевого самоврядування, а й висловити недовіру місцевій раді чи голові громади [12].

Консультативно-дорадчі органи (постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики”) створюються громадянами при органах влади з метою їхньої участі у процесах вироблення рішень, надання можливості для вільного доступу до проектів рішень, іншої суспільно важливої інформації. Вони можуть створюватися при місцевій раді, виконавчому комітеті, виконавчих органах ради, постійних депутатських комісіях у різній формі, зокрема як: громадські ради, консультаційні ради, експертні комісії [13].

Органи самоорганізації населення (закони України “Про місцеве самоврядування”, ст. 14, “Про органи самоорганізації населення”) є представницькими органами, утвореними громадянами в межах певної території (будинку, вулиці, кварталу) з метою захисту своїх інтересів. Ці органи можуть представляти інтереси мешканців певної території на засіданнях місцевої ради, здійснювати контроль за якістю надання житлово-комунальних послуг, проведення ремонтних робіт на певні території, організувати заходи з облаштування території, проводити роботи з благоустрою та ін. [12].

Громадські обговорення (постанова Кабінету Міністрів “Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля”) відбуваються у формі відкритих слухань, де з'ясовується громадська думка з метою її урахування при прийнятті органами виконавчої влади рішень з питань, що стосуються впливу на стан довкілля (наприклад, розміщення, проектування, будівництва або реконструкції об'єктів та ін.) [14].

Громадська експертиза (постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади”) забезпечує оцінювання діяльності органів виконавчої влади інститутами громадянського суспільства, ефективності прийняття і виконання такими органами рішень, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем, покращення роботи органів виконавчої влади [15].

Слід відзначити, що певні механізми демократії участі, можуть бути застосовані і у бюджетному процесі, а саме громадські слухання, дорадчі комітети, громадські комісії, загальні збори громадян, місцеві ініціативи та ін. Кожен із вказаних механізмів участі громадськості у бюджетному процесі відрізняється за способом участі (делегована або безпосередня участь), видами рішень, які ухвалюються (дорадчі або обов'язкові) та масштабністю прийнятих рішень (вузькі або широкі). В таблиці 1 виокремлено основні форми та механізми участі громадськості у бюджетному процесі.

Перспективною формою участі громадськості у бюджетному процесі є бюджет участі. Хоча цей інструмент не регламентується законодавством України, а є швидше позитивним досвідом впровадження закордонної практики на місцевому рівні. Бюджет участі може працювати там, де місцева рада визначила відповідну процедуру та порядок. Такий інструмент як бюджет участі необхідний для того, щоб громада розуміла місцевий бюджет і формувала свої проекти; бачила реальний вплив на прийняття владних рішень, залучалася до створення спільних проектів.

Таблиця 1. Форми та механізми участі громадськості у бюджетному процесі

Етапи бюджетного процесу	Форми та механізми участі громадськості
1. Складання проекту бюджету	громадські (бюджетні) слухання; загальні збори громадян; опитування громадської думки; участь у сесіях ради та засіданнях комітетів; фокус-групи; дискусії за круглим столом; робочі групи і консультативні комітети
2. Прийняття бюджету	громадські наглядові та моніторингові комітети або ради; опитування громадської думки; участь громадян у комітетах
3. Виконання бюджету	отримання громадськими організаціями субпідрядів на виконання програм або надання послуг; самообілізація і самоорганізація населення
4. Розгляд звіту про виконання бюджету	проведення відкритих обговорень та фокус-груп; дискусії за круглим столом; опитування громадської думки; громадські слухання щодо бюджету; участь у сесіях ради та засіданнях комітетів

Отже, практичне використання механізмів та інструментів демократії участі забезпечує отримання вигід суб'єктами владних повноважень та громадою, інститутами громадського суспільства. Серед вагомих вигід від демократії участі для громади слід вказати на:

- підвищення рівня відповідальності, посилення підконтрольності та підзвітності влади, а отже – запобігання бездіянню, можливим зловживанням, корупції, не врахуванні владою суспільних проблем та потреб;
- створення можливостей для більш ефективного вирішення місцевих проблем та задоволення потреб громадськості шляхом раціонального витрачання бюджетних коштів;
- покращення розуміння проблем громади, напрямів і шляхів їх вирішення; вироблення спільного рішення;
- посилення рівня залучення та взаємного діалогу, підвищення їхньої ефективності та реагування влади на проблеми громадськості.

Вигодами для влади від демократії участі є:

- підвищення рівня поінформованості громадськості, розуміння ними реальних масштабів проблем;
- зростання довіри громадян до влади, покращення іміджу влади за рахунок реалізації принципів прозорості, відкритості та залучення;
- розширення можливостей для оптимізування та підвищення якості владних рішень на основі спільної участі;
- підвищення рівня громадсько-владної взаємодії через посилення згуртованості, співпраці, вироблення та реалізацію спільних рішень, дій задля досягнення синергетичного ефекту такої взаємодії.

6. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Підсумовуючи викладене вище, відзначимо, що розширення та практичне використання механізмів демократії участі дасть змогу підвищити загальну спроможність центральної та місцевої влади (спільно з громадянами) до ефективного та результативного урядування. Сьогодні, і держава, і місцева влада, і громадськість чітко усвідомлюють, що розвиток владно-громадської взаємодії через практичне застосування певних форм і механізмів демократії участі є основою не тільки підвищення рівня прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень, але й рівня залучення громадян у демократичні процеси.

Author details (in Russian)**ФОРМЫ И МЕХАНИЗМЫ ДЕМОКРАТИИ УЧАСТИЯ****Татьяна Кужда**

Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя

ул. Русская, 56, г. Тернополь, 46001, Украина

e-mail: uliana-uliana8@ukr.netORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5962-0795>**Михаил Галушчак**e-mail: halushchakmp@gmail.com**Ольга Галушчак**e-mail: halushchak@gmail.com

Аннотация. Формирование нормативно-правового обеспечения, практическое использование форм и механизмов демократии участия в Украине являются важнейшими аспектами эффективного властно-общественного взаимодействия, успешного развития институтов гражданского общества, общины и государства, в частности. Определено, что эффективность применения механизмов демократии участия зависит от законодательной базы, готовности власти к сотрудничеству, а также компетентности и готовности к диалогу с властью общественных активистов и надлежащее развитие институтов гражданского общества, занимающихся вопросами демократизации и развития украинского общества. В статье дополнено и расширено уровни общественно-властного взаимодействия, среди которых выделены, кроме информационного, информационно-консультативного, взаимного участия, еще и постоянный диалог и взаимное участие, общественный контроль и е-демократию. Также, охарактеризованы механизмы демократии участия, такие как обращение граждан, электронные петиции, общественные слушания, собрания граждан по месту жительства, местные инициативы, местный референдум, консультативно-совещательные органы, органы самоорганизации населения, общественные обсуждения и общественная экспертиза; указано на их различия относительно порядка их подготовки, проведения и правовых последствий. Определена роль механизмов участия общественности в бюджетном процессе; выделены бюджет участия как инструмент лучшего понимания обществом местного бюджета и формирования собственных проектов. Раскрыты преимущества практического применения механизмов демократии участия для общественности и власти, в частности усиление уровня взаимного диалога, повышения его эффективности и реагирования власти на проблемы общественности; рост доверия граждан к власти; улучшение имиджа власти за счет реализации принципов прозрачности, открытости и привлечения; учет субъектами властных полномочий рекомендаций общественности в рамках определенных процедур.

Ключевые слова: демократия участия, общественный контроль, субъект властных полномочий, общественность, правовые последствия.

Author details (in English)**FORMS AND MECHANISMS OF PARTICIPATORY DEMOCRACY****Tetiana Kuzhda**

Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University

56 Ruska str., 46001, Ternopil, Ukraine

e-mail: uliana-uliana8@ukr.netORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5962-0795>**Mykhailo Halushchak**e-mail: halushchakmp@gmail.com**Olha Halushchak**e-mail: halushchak@gmail.com

Abstract. The most important aspects of effective citizen-government interaction, successful development of civil society institutions, community and state depend on forming, legal consolidation and practical use of an effective forms and mechanisms of participatory democracy in Ukraine. Effective practical use of participatory democracy depends on the legal framework, the government's willingness to cooperate, as well as the competence and willingness to engage with civil society activists and the proper development of civil society institutions that contribute to democratization and development of Ukrainian society. The levels of citizen-government interaction including an informational, informational-consultative, mutual participation have been expanded by singling out the constant dialogue and mutual participation, public control and e-democracy. The citizens' appeals, electronic petitions, public hearings, meetings of citizens at the place of residence, local initiatives, local referendum, advisory bodies, self-organization bodies, public discussions and public expertise as the forms of participatory democracy have been described in the article. The differences between the forms of participatory democracy in terms of the order of their preparation, implementation and legal consequences have been indicated. The role of public participation in the budget process has been determined and the participation budget was singled out as a tool of

the community for better understanding of local budget and forming their own projects. The advantages of practical use of participatory democracy for the public and the government have been clarified, in particular, strengthening the level of mutual dialogue, increasing its efficiency and the government's response to public problems; growing citizens' trust in the government; improving the image of government through the implementation of transparency, openness and involvement; and consideration of public recommendations by the subjects of power within the framework of certain procedures.

Key words: participatory democracy, public control, subject of power, public, legal consequences.

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ktimdu.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Kuzhda, T., Halushchak, M. & Halushchak, O. (2021) Formy ta mekhanizmy demokracji uchasti [Forms and mechanisms of participatory democracy]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 24, no. 1, pp. 15-25. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ktimdu.pdf>

Використана література:

1. Абрам'юк І. Демократія участі: механізми громадської участі на місцевому, регіональному та національному рівнях. К: РeгiоNet. 2014. 50 с.
2. Гук А. А., Олуйко В. М., Прошко В. Я., Толкованов В. В. Посібник з питань партисипативної демократії (демократії участі) на місцевому рівні / за ред. Толкованова В. В. Київ: Крамар. 2011. 199 с.
3. Дзвінчук Д. І. Механізми демократії участі: суть та особливості застосування на місцевому рівні. *Теорія та практика державного управління*. 2016. Вип. 1. С. 14-22.
4. Грицяк Н. В., Соловійов С. Г. Електронна демократія : навч. посіб. / за ред. Грицяк Н. В. К: НАДУ. 2015. 66 с.
5. Семелюк Л. О. Розвиток партисипативної демократії в умовах реформування місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління та місцевого самоврядування*. 2017. №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2017_2_25
6. Панцир С., Когут А. Е-демократія в Україні: рекомендації щодо впровадження політики та забезпечення її результативності. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28784.pdf>
7. Кузьменко В. М. Трансформація технологій демократичного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 3. С. 49-54.
8. Попова І. М. Організаційно-правові механізми забезпечення партисипативної демократії (демократії участі) у системі місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_23
9. Муркович Л. Світова практика залучення громадян до участі в управлінні місцевими справами. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 2. С. 262-269. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2013_2_36
10. Рудакевич М. І. Корпоративна соціальна відповідальність та корпоративне громадянство в сучасній державі: моральні засади та розвиток : кол. мон. "Актуальні проблеми публічного управління та адміністрування". Тернопіль: ФОП Паляниця В.А. 2020. С. 180-212.

11. Закон України “Про звернення громадян”. № 394/96-ВР від 02.10.96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
12. Закон України “Про місцеве самоврядування”. №.24 від 1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики” від 2003. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/2731877>
14. Постанова Кабінету Міністрів “Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля” №771. від 29.06.2011. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/244400276>
15. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади”. №976. від 5.11.2008. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/169336083>

References

1. Abramjuk I. (2014) *Demokratija uchasti: mekhanizmy ghromadsjkoji uchasti na miscevomu, rehionaljnomu ta nacionaljnomu rivnjakh* [Participation democracy: mechanisms of public participation at local, regional and national levels]. K: RegioNet. (in Ukrainian)
2. Ghuk A. A., Olujko V. M., Proshko V. Ja., Tolkovanov V. V. (2011) *Posibnyk z pytanj partysypatyvnoji demokratiji (demokratiji uchasti) na miscevomu rivni* [Handbook on participatory democracy at the local level]. Kyjiv: Kramar. (in Ukrainian)
3. Dzvinchuk D. I. (2016) *Mekhanizmy demokratiji uchasti: sutj ta osoblyvosti zastosuvannja na miscevomu rivni* [Mechanisms of participatory democracy: the nature and features of application on local level]. *Teorija ta praktyka derzhavnogho upravlinnja*. vol. 1. pp. 14-22.
4. Ghrycjak N. V., Solovjov S. Gh. (2015) *Elektronna demokratija* [Electronic democracy]. K: NADU. (in Ukrainian)
5. Semeljuk L. O. (2017) *Rozvytok partysypatyvnoji demokratiji v umovakh reformuvannja miscevogho samovrjaduvannja* [Development of participative democracy in the context of reforming local self-government]. *Teorija ta praktyka derzhavnogho upravlinnja ta miscevogho samovrjaduvannja*. no.2. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2017_2_25 (accessed 19 March 2021)
6. Pancyr S., Koghut A. *E-demokratija v Ukrajinі: rekomendaciji shhodo vprovadzhennja polityky ta zabezpechennja jiji rezuljtatyvnosti* [E-democracy in Ukraine: recommendations for policy implementation and ensuring its effectiveness]. Available at: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28784.pdf> (accessed 19 March 2021)
7. Kuzjmenko V. M. (2017) *Transformacija tekhnologhij demokratychnogho upravlinnja v umovakh rozvytku informacijnogho suspiljstva* [Transformation of technologies of democratic governance under the development of the information society]. *Derzhavne upravlinnja ta misceve samovrjaduvannja*. vol. 3. pp. 49-54.
8. Popova I. M. (2016) *Orghanizacijno-pravovi mekhanizmy zabezpechennja partysypatyvnoji demokratiji (demokratiji uchasti) u systemi miscevogho samovrjaduvannja* [Organizational and legal mechanisms to ensure participatory democracy (democracy of partisipation) in local government system]. *Teorija ta praktyka derzhavnogho upravlinnja i miscevogho samovrjaduvannja*. no. 1. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_23 (accessed 21 March 2021)

9. Murkovych L. (2013) Svitova praktyka zaluchennja ghromadjan do uchasti v upravlinni miscevymy spravamy [World practice of involving citizens in the management of local affairs]. *Derzhavne upravlinnja ta misceve samovrjaduvannja*. vol. 2. pp. 262-269. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2013_2_36 (accessed 21 March 2021)
10. Rudakevych M. I. (2020) Korporatyvna socialjna vidpovidalnistj ta korporatyvne ghromadjanstvo v suchasnij derzhavi: moraljni zasady ta rozvytok : Kol. Mon. "Aktualjni problemy publichnogho upravlinnja ta administruvannja" [Corporate social responsibility and corporate citizenship in the modern state: moral fundamentals and development]. Ternopil: FOP Paljanycja V.A. (in Ukrainian)
11. Zakon Ukrainy "Pro zvernennja ghromadjan" [Law of Ukraine "On Citizens' Appeals"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 21 March 2021)
12. Zakon Ukrainy "Pro misceve samovrjaduvannja" [Law of Ukraine "On Local Self-Government"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 21 March 2021)
13. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennja Porjadku provedennja konsultacij z ghromadsjkistju z pytanj formuvannja ta realizaciji derzhavnoji polityky" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for Conducting Public Consultations on the Formation and Implementation of State Policy"]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/2731877> (accessed 22 March 2021)
14. Postanova Kabinetu Ministriv "Pro zatverdzhennja Porjadku zaluchennja ghromadsjkosti do obghovorennja pytanj shhodo pryjnattja rishenj, jaki mozhutj vplyvaty na stan dovkillja" [Resolution of the Cabinet of Ministers "On approval of the Procedure for involving the public in the discussion of issues related to decision-making that may affect the state of the environment"]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/244400276> (accessed 23 March 2021)
15. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennja Porjadku spryjannja provedennju ghromadsjkoi ekspertyzy dijalnosti orghaniv vykonavchoji vlady" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for Facilitating Public Examination of the Activities of Executive Bodies"]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/169336083> (accessed 23 March 2021)

© 2021 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

